
САОПШТЕЊА

LII–2020

Редакциони одбор

Викторија Поповска-Коробар (Скопље)

Роза Дамико (Болоња)

Ида Тот (Оксфорд)

Марко Поповић

Драган Војводић

Мирјана Ђекић

Игор Борозан

Гордана Симић

Марина Нешковић

Невена Дебљовић Ристић

За издавача

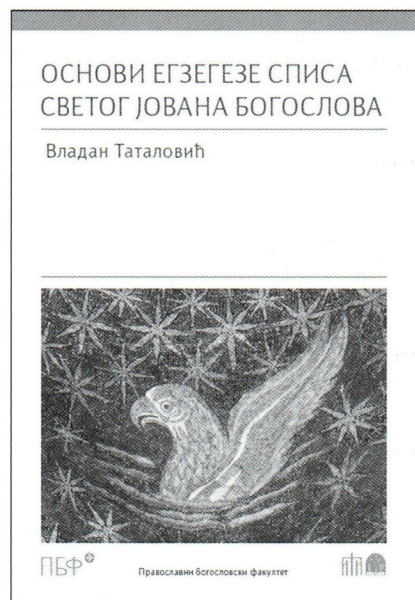
Мирјана Андрић

Уредник

Светлана Пејић

Секретар

Ивана Продановић-Ранковић

Владан Таталовић, ОСНОВИ ЕГЗЕГЕЗЕ СПИСА СВЕТОГ ЈОВАНА БОГОСЛОВА, Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Библијски институт, 2019, 289 стр.

Монографија *Основи егзегезе списа Светог Јована Богослова* др Владана Таталовића, ванредног професора на Катедри за Нови Завет Православног богословског факултета Универзитета у Београду, има за предмет методолошке аспекте – приступе и домете – новозаветне егзегезе и њихову примену у тумачењу списа Светог апостола и јеванђелисте Јована Богослова: Јеванђељу, Саборним посланицама и Откривењу. Књига, дакле, представља штиво које настоји да, с једне стране, систематично представи темеље, историју и методолошку утемељеност новозаветне егзегезе не само као богослужбене већ и научне дисциплине, а с друге, да применом различитих егзегетских метода предочи читаоцу улогу и схватање корпуса Јованових предањских списа у животу Цркве и уопште кроз историју.

Књига *Основи егзегезе списа Светог Јована Богослова* наставља продубљивање, обједињавање и повезивање тема које су подстакнуте научноистраживачким бављењем В. Таталовића у оквиру магистарске и докторске тезе Откривењем и Јеванђељем Јовановим. Студија је, после

Предговора и Скраћеница за релевантне публикације, подељена у четири целине: „Увод“ (13–36), „Јованово Еванђеље“ (37–168), „Саборне посланице“ (169–186), „Откривење Јованово“ (187–227), за којима следи пета – сасвим кратка целина – „Закључак“ (228–231), с обзиром на то да сваки одељак садржи резиме. Монографија је опремљена резимеом на енглеском језику, исцрпном библиографијом, састављеном од списка извора и списка секундарне литературе, те индексима библијских места, дела античких и хришћанских аутора, топонима и имена.

У првом поглављу аутор поставља темеље своје студије излажући токове и развој новозаветне егзегезе у Српској православној цркви у склопу свеколиког светоотачког наслеђа и научних метода које су одређивале егзегетску матрицу у свету, а са којом је наша пракса некад била у сагласју, а некада у раскораку. Природно, степен развијености егзегезе и њена оријентација зависе од саме црквене заједнице и њене друштвене и културолошке климе; од библијског текста, који је претрађивао кроз многе друштвено-историјске мене и добио бројна тумачења отаца Цркве, и од научно-методолошког контекста.

Централни део књиге, устројен у три поглавља, чини егзегеза Јованових списка, са особитим акцентом на Јеванђеље по Јовану, и то на тумачење првог Христовог знамења – претварања воде у вино односно приче о свадби у Кани Галилејској (Јн 2, 1–12). Само једна прича др Владану Таталовићу била је довољна да покаже сву комплексност егзегезе јеванђељског текста. На првом месту дат је хронолошки преглед тумачења Јовановог Јеванђеља у писаном наслеђу отаца Цркве. Та тумачења била су одраз актуелних друштвених и духовних кретања, потреба и традиција, а не научног развоја у данашњем смислу речи.

Од најранијих времена Цркве, поред светоотачких тумачења, у животу Цркве, особито у литургијском, значајну улогу има визуелни моменат, чији ликовни израз – мозаички, живописни, иконографски, вајарски итд. – с временом достиже своју пуноћу и обе-

лежава средњовековну уметност хришћанског света. На завидном нивоу су достигнућа историчара уметности у прецизном опису, датовању, вредновању, откривању узора и зографа, као и реконструкцији иконографских представа бројних сакралних објеката. Препознати су ликови многих оштећених представа светих, на основу живописа идентификовани ктитори бројних здања, одгонетнуте историји анонимне личности итд. Но, наредни одељак у тумачењу Јовановог Јеванђеља, *Визуелно наслеђе*, чини искорак и отвара нове путеве за сагледавање (српског) средњовековног наслеђа у служби библијске егзегезе. Аутор напомиње да „сарадња библијске егзегезе и историје уметности (као академских дисциплина) у домаћој академској средини још није достигла препознатљив ниво институционалне сарадње, иако репрезентативност библијских сцена у српском средњовековљу, на пример, важи за општепознату чињеницу“ (57). Узроке види у обостраној уској усмерености истраживача само на свој предмет и сагледавање библијског текста из различитих углова. Наиме, ликовне представе Свадбе у Кани посведочене су од најранијег доба. Аутор анализира место и устројство ове представе у цариградском манастиру Хори из XIV века (данашња Кахрије џамија) и манастиру Каленићу из XV века и тумачи њихову теолошку по(р)уку. Византијске двокомпонентне представе Свадбе у Кани – свадба и претварање – имале су утицаја на бројне цркве и ван уско византијског круга, нпр. у румунском манастиру Куртеа де Арђеш. У српској средини овај узор је нарочито видљив у Грачаници и Ресави. Међутим, Каленић, премда здање моравске школе, излази из ове традиције доносећи кружну представу, што указује на то да је живописац за ликовни узор имао западну и старију представу – из катедрале у Монреалу, али не сме се одбацити улога самог библијског текста и егзегетског утицаја. Фотографије и калкови које је В. Таталовић приложио дочаравају како ликовна представа општи са учесницима евхаристијског догађаја.

Даље се хронолошки иде напред и представља се историјско-критичка

метода егзегезе на изабраном сегменту из Јовановог Јеванђеља. Како је ова метода настала у неправославном окружењу, неоправдано се сматрала супротстављеном светоотачком тумачењу. Међутим, аутор показује да је она неопходна у научно утемељеној библијској егзегези. Тумачење текста може се сагледати из неколико углова: 1. *свeћi њексiа* (критика текста – фокус се ставља на облик, садржину и основну литерарну структуру текста, тј. трага се за пратекстом, односно његовом реконструкцијом); 2. *свeћi иза њексiа* (литерарна критика – трага се за литерарним изворима које је јеванђелист или коначни редактор текста користио и за традицијом хришћанске заједнице која је створила изворни текст – *Јованова заједница*); 3. *свeћi изван њексiа* (религијско-историјска компарација – трага се за религијским, културним и другим сличностима са садржином првобитног текста и других традиција античког јудаизма и јелинизма); 4. *свeћi њоред њексiа* (религиолошко читање – упоредна анализа религијских традиција). У наставку В. Таталовић указује на приступе који су се развили као комплементарни историјско-критичкој методи и који су управо настали из потребе да се превазиђу недостаци и употпуни ова метода. Тако, канонски приступ покушава да премости фрагментарност и да делује обједињујуће; социолошки приступ се усмерава на синхрони план како би текст приказао кроз разумевање друштвене структуре и културолошких кодова тадашње заједнице; новији литерарни приступ библијским списима посматра их као књижевно-наративне структуре (док, рецимо, ранија литерарна анализа свадбу у Кани Галилејској доводи у везу са причом о чуду, религијско-историјска компарација препознаје сегменте мита о Дионису итд.).

Део Јованових предањских списка чине и Саборне посланице. Кроз њихово тумачење В. Таталовић је представио још једну научну методу корисну за библијску егзегезу – интертекстуално тумачење. Интертекстуалност, као међусобно укрштање, преплитање и саображавање текстова, погодна је за разумевање саодноса Саборних посла-

ница и Јеванђеља из угла њиховог тумачења у оквирима Јованове заједнице.

Најзад, најзагонетнији новозаветни Јованов текст – Откривење аутор је сагледао у овој монографији у светлу његове литургијске улоге, примењујући холистички приступ. Иако Откривење, као библијски спис у коме доминирају пророчки и апокалиптички жанровски елементи, није чинило део богослужбеног канона још од првих векова Цркве, аутор га анализира кроз оквир литургијског живота малоазијских хришћана. Тумачењем одређених одељака показан је његов ехаристијски карактер и доживљај Васкрслог Христа у ранохришћанској заједници.

Монографија *Основи егзегезе списа Светог Јована Богослова* проф. др Владана Таталовића помера уврежена гледишта у методолошком погледу када је посреди библијска егзегеза у српској средини дајући моделе за анализу и других списа – он се не опредељује за један, већ доноси низ метода и поступака са предностима и недостацима њихове примене у тумачењу одређеног типа библијских текстова.

Начин на који је књига структурирана и аргументација вођена откривају искусног предавача и посвећеног научника. Протумачене су бројне појединости из списка Светог Јована Богослова, као и контекст њиховог настанка и значај и значење у Јовановој заједници. Иако је књига примарно намењена читалачкој публици теолошког усмерења, пре свега, по скромној процени аутора, студентима теологије, може се окарактерисати као значајно дело за друге теолошке дисциплине. Међутим, оно је окренуто и нетеолошким дисциплинама: пре свега, историји уметности – како сам аутор истиче, али додали бисмо и: филологији (текстологији, тумачењу књижевног дела итд.), социологији, антропологији итд. У спрези теоријско-методолошких поставки и достигнућа више на различите начине повезаних дисциплина може се постићи потпунија слика онога што је нашем искуству далеко. Овом књигом др Владан Таталовић утире пут повезивању теолошких са другим хуманистичким дисциплинама.

Марина Љ. Сјасојевић